

Міністерство освіти і науки України
 Національний технічний університет
 «Дніпровська політехніка»

МІБО
 Кафедра перекладу

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

кваліфікаційної роботи ступеню бакалавра

студента Мікічурова Катерина Олегівна

(ПІБ)

академічної групи ФЛв-15

(шифр)

напряму

6.020303 «Філологія»

спеціалізації _____

за освітньо-професійною програмою _____

на тему: **Фразеологізми англійської мови з соматичним компонентом: структурно-семантичні особливості**

Керівники	Прізвище, ініціали	Оцінка за шкалою		Підпис
		рейтинговою	інституційною	
кваліфікаційної роботи	доц. Висоцька Т.М.			
розділів:				

Рецензент				
-----------	--	--	--	--

Нормоконтролер	доц. Бойко Я.В.			
----------------	-----------------	--	--	--

Дніпро
 2019

ЗАТВЕРДЖЕНО:завідувач кафедри
перекладу

_____ Введенська Т.Ю.

« _____ » _____ 2019 року

**ЗАВДАННЯ
на кваліфікаційну роботу
ступеню бакалавра**студенту Мікічурова Катерина Олегівна академічної групи ФЛВ-15
(прізвище та ініціали) (шифр)напряму 6.020303 «Філологія»

спеціалізації _____

за освітньо-професійною програмою _____

на тему: **Фразеологізми англійської мови з соматичним компонентом: структурно-семантичні особливості**

затверджену наказом ректора НТУ «Дніпровська політехніка» від 19.04.2019 № 636-л

Розділ	Зміст	Термін виконання
Розділ 1	фразеологізми як об'єкт лінгвістичного аналізу	25.12.18
Розділ 2	структурні й семантичні риси англійських фразеологічних одиниць з соматичним компонентом	02.05.19

Завдання видано

_____ (підпис керівника)

_____ (прізвище, ініціали)

Дата видачі 15 жовтня 2018**Дата подання до екзаменаційної комісії** 10 червня 2019**Прийнято до виконання**

_____ (підпис студента)

_____ (прізвище, ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ I. ФРАЗЕОЛОГІЗМИ ЯК ОБ'ЄКТ ЛІНГВІСТИЧНОГО АНАЛІЗУ.....	5
1.1. Фразеологія як наука.....	5
1.2. Визначення особливостей фразеологічних одиниць.....	8
1.3. Класифікація фразеологізмів англійської мови.....	12
1.4. Структурні типи фразеологічних одиниць.....	15
1.5. Походження фразеологізмів.....	18
Висновки до першого розділу.....	23
РОЗДІЛ II. СТРУКТУРНІ Й СЕМАНТИЧНІ РИСИ АНГЛІЙСЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ З СОМАТИЧНИМ КОМПОНЕНТОМ	26
2.1. Валентність складників фразеологічних одиниць з соматичним компонентом та їхні структурно-граматичні особливості	26
2.2. Семантична складова та її міжмовна еквівалентизація у структурі фразеологізмів з соматичним компонентом. Типи соматичних фразеологізмів.....	34
Висновки до другого розділу.....	40
ВИСНОВКИ	42
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	47

ВСТУП

Стійкий інтерес лінгвістів до вивчення фразеологічних одиниць пояснюється перш за все тим, що, будучи найбільш специфічними елементами лексико-фразеологічної системи мови, ці одиниці відображають своєрідність культури і ментальності того чи іншого етносу.

Особливу роль у встановленні національної культурної специфіки відіграють соматичні фразеологізми, що пояснюється тим, що за соматичними органами закріплені універсальні для всіх народів функції. Так, зокрема, в мовах різних типів емоції описуються за моделлю «тіло як вмістилище емоцій» [25]. Назви частин тіла людини входять до компонентного складу значного числа фразеологізмів різних мов, в тому числі і англійської. У традиційній лінгвістиці соматичні фразеологізми отримали досить повну систематизацію та ідеографічний опис. Разом з тим, слід зазначити, що соматичні фразеологізми репрезентують дуже неоднорідний пласт лексики і, отже, вимагають диференційованого опису.

Тему дипломного дослідження – **«Фразеологізми англійської мови з соматичним компонентом: структурно-семантичні особливості»** – обрано з причин того, що нагальною залишається потреба всебічного дослідження й опису великої кількості різноструктурних сталих одиниць індоєвропейських мов, однією з яких є англійська. В цьому й полягає **актуальність** роботи.

У роботі поставлено за мету визначити номінативні й структурно-семантичні статуси фразеологічних одиниць з соматичним компонентом.

Поставлена мета зумовила потребу виконати такі **завдання**:

- 1) визначити статус фразеологізма у сучасному мовознавстві;
- 2) диференціювати критерії виділення фразеологізмів;
- 3) сформулювати параметри диференціювання досліджуваних фразеологізмів;
- 4) виявити потенційні особливості фразеологічних одиниць;
- 6) визначити особливості їхнього походження;

5) описати семантичні й структурні класи одиниць досліджуваного зразка.

Об'єктом аналізу постали фразеологічні одиниці з соматичним компонентом.

Предмет дослідження – процес фразеологізування в англійській мові, а також визначення типологічних номінативних, формальних та репродуктивних ознак фразеологізмів певного – соматичного – зразка.

Матеріалом дослідження послужили фразеологізми різного походження. Їх дібрано зі словникових статей, корпусних текстів, електронних ресурсів.

Методи дослідження. Основними методами дослідження постали описовий і структурний. У роботі застосовано також такі методики дослідження: дистрибутивного аналізу, аналізу словникових дефініцій.

Наукову новизну роботи визначає комплексний структурно-семантичний опис фразеологізмів з соматичним компонентом, моделювання процесів їхньої лексикалізації та функціонування в мові й мовленні.

Теоретичне значення дипломної роботи полягає в тому, що воно є внеском до сучасної теорії фразеології. Матеріал дослідження є підставою для розмежування первинного й вторинного фразеологізування.

Практичне значення отриманих результатів полягає в можливості їхнього використання в курсах лексикології та фразеології сучасної англійської мови, стилістики, спецкурсах, присвячених проблемам сучасної теорії номінації у вищих навчальних закладах.

Структура роботи. Дипломна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел.

РОЗДІЛ І. ФРАЗЕОЛОГІЗМИ ЯК ОБ'ЄКТ ЛІНГВІСТИЧНОГО АНАЛІЗУ

1.1. Фразеологія як наука

Фразеологію (фр. *Phraseologie*, из грецьк. *phrasis* – «вислів» и *logos* – «учення») потрактовують як 1) розділ мовознавства, що вивчає фразеологічний склад мови в його сучасному стані та історичному розвитку; 2) сукупність фразеологізмів певної мови, тобто фразеологічний склад.

Академік В.В. Виноградов зауважував, що фразеологізм постає «сталім сполученням слів, яке схарактеризовано постійним лексичним складом, граматичною будовою та відомим носіям певної мови значенням (у більшості випадків – перенесено-образним), яке не виводиться із значення складових компонентів, що містить фразеологізм. Це значення відтворюється в мовленні відповідно до норм вжитку» [11, 13].

Першим дослідником теорії фразеології став швейцарський лінгвіст Ш. Баллі, ідеї якого суттєво вплинули на розвиток сучасної фразеології. Саме він запропонував чотирьохкомпонентну класифікацію словосполучень:

1) вільні – сполучення, які позбавлені стійкості і розпадаються після їхнього утворення (*a beautiful flower, a beautiful woman*);

2) звичні поєднання з відносно вільним зв'язком компонентів, які допускають деякі зміни (*a serious illness, a dangerous illness, an infectious illness*);

3) фразеологічні ряди, де два поняття зливаються майже в одне сполучення (*to give ear to, to take place*);

4) фразеологічні єдності – сполучення, у яких слова втратили своє значення і виражають нерозкладне єдине поняття (*the black sheep, family skeleton*).

У фразеологізмах відображено історію народу, своєрідність його культури і побуту. Фразеологізми часто характеризуються національним колоритом. Поряд з національними фразеологізмами в англійській фразеології є багато інтернаціональних фразеологізмів. У деяких фразеологізмах зберігаються архаїчні елементи як доказ їхнього давнього походження.

Фразеологія є досить складним поняттям і вимагає залучення інформації інших лінгвістичних та суміжних галузей – лексикології, семасіології, синтаксису, граматики, стилістики, фонетики, історії мови, історії, філософії, логіки і лінгвокультурології, а також соціолінгвістики і психолінгвістики.

В англійській і американській лінгвістичній літературі досить мало робіт, спеціально присвячених теорії фразеології. Питання фразеології у Великій Британії та США трактуються переважно в роботах з семантики та граматики, а також у передмовах до фразеологічних словників. У слов'янському мовознавстві присвячені фразеології праці з'явилися в 40-і рр. ХХ століття. Величезний внесок у розвиток фразеології як окремої науки зробили такі вітчизняні дослідники як В.В. Виноградов, Н.Н. Амосова, А.В. Кунін, О.І. Смирницький та ін.

Перші розвідки з фразеології мали переважно описовий характер. У межах невеликої статті поверхнево вирішувалися такі складні питання як шляхи становлення, синонімія, стильова своєрідність, структурні типи фразеологізмів тощо.

Наукове сьогодення переконливо доводить, що фразеологія практично повністю оформилася як самостійна лінгвістична дисципліна, що має свій поняттєвий апарат, об'єкт і методи дослідження.

Першим, хто працював у цьому напрямку, був Є.Д. Поліванов. Він зауважував, що виникає нагальна потреба в «особливому відділі, який був би співмірний з синтаксисом, але в той же час мав на увазі не загальні типи, а індивідуальні значення певних окремих словосполучень, подібно до того, як

лексика має справу з індивідуальними (лексичними) значеннями окремих слів. Цьому відділу мовознавства, як і сукупності досліджуваних в ньому явищ, я і приділяю найменування фразеології, і вкажу, що для цього значення пропонується і інший термін – ідіоматика» [30, 44].

Питання щодо фразеології як окремої галузі лінгвістики також вирішував Б.А. Ларин. Він вважав, що «Фразеологія як лінгвістична дисципліна знаходиться ще в стадії «прихованого розвитку», але вона ще не оформилася як зрілий плід підготовчих праць. А виділення такої дисципліни нам вже необхідно, бо всім зрозуміла дилетантська безпорадність, різнобій і безуспішність попутного, випадкового розбору цього матеріалу в лексикографії, стилістиці, синтаксисі» [25, 71].

Фразеологія становить найбільш живу, яскраву і своєрідну частину словникового складу будь-якої мови. Хоча наукова література з фразеології різних мов величезна, але навіть з основних питань єдиної думки не існує. Зокрема, з питання про визначення фразеологічної одиниці і про межі фразеології. Отже, в науковій літературі фразеологія визначається як розділ мовознавства, що вивчає фразеологічний склад мови в її сучасному стані та історичному розвитку. В. Н. Телія говорить про фразеологію як «про найбільш культуровмісний компонент мови в дії» [38].

Важливим стимулом для самостійної розробки проблем англійської фразеології послужила відома концепція академіка В.В. Виноградова, яка ґрунтується на таких ідеях.

1. Фразеологічними одиницями є «стійкі» словесні комплекси, протиставлювані «вільним» синтаксичним словосполученням, як готові мовні субстанції, що не створюються, а лише відтворюються в процесі мовлення.

2. Конституювальною властивістю фразеологічної одиниці служить семантична цілісність, або відсутність семантичної автономності її складових, яка виступає або як наскрізна смислова їхня взаємопов'язаність, або як однорідна залежність одного компонента від іншого.

3. У будь-якому з цих випадків результатом або формою вияву внутрішньої семантичної спаяності фразеологічної одиниці служить певне лексичне (а не граматичне) значення цілої одиниці або її компонента.

4. Семантична цілісність компонентів передбачає стабільність їхнього лексичного складу, а в низці випадків і їх морфологічного оформлення і синтаксичної організації.

5. Така семантична цілісність становить три типи фразеологічних одиниць: а) зрощення або ідіоми – демотивовані одиниці, що виступають як еквіваленти слова; б) єдності – вмотивовані одиниці, які виявляють здатність або до підміни окремих компонентів, або до розсування, або до переміщення компонентів; в) фразеологічні сполучення, в яких один компонент семантично залежить від іншого.

Отже, саме представникам вітчизняного мовознавства належить пріоритет у виділенні фразеології як окремої лінгвістичної дисципліни.

1.2 Визначення особливостей фразеологічних одиниць

Як було зазначено, предметом вивчення фразеології постає фразеологічна одиниця.

Слова це матеріал, що вже існує в мові і закріплений в свідомості людини у процесі засвоєння мови як засобу спілкування, а словосполучення й речення формуються в мовленні, тобто створюються в мовленнєвому акті. Звичайно, їхнє створення підпорядковане суворим законам граматики, залежить від умов мовлення, намірів мовця тощо. Свобода сполучуваності не буває абсолютною – вона завжди відносна. Утім, у мові є чимало словосполучень, які не виникають у мовленні, а використовуються в ньому як готові сталі одиниці. Це стійкі (невільні) словосполучення або, як їх частіше називають, фразеологічні одиниці (звороти, сполучення), або просто фразеологізми [10].

Дослідники фразеологічного складу різних мов мають безліч думок щодо феномену фразеологізмів, причому спостерігається різниця в поглядах на те, який склад таких одиниць в кожній з мов. Наприклад, М.М. Шанський відносив до складу фразеологізмів прислів'я, приказки, крилаті слова, афоризми [47]. Автори Словника-довідника лінгвістичних термінів визначають фразеологічну одиницю так: «це лексично неподільне, стійке за своїм складом і структурою, цілісне за значенням словосполучення, що відтворюється у вигляді готової мовленнєвої одиниці» [31].

Ми вважаємо, що найбільш адекватне й повне визначення фразеологізму запропонував О. В. Кунін: «Фразеологізми постають поєднаннями слів, тобто роздільно оформленими утвореннями з повністю або частково переосмисленими компонентами, фразеологічними значеннями. Для фразеологічних одиниць характерною є не взагалі стійкість, а стійкість на фразеологічному рівні, закономірні залежності словесних компонентів і структурно-семантична немодельованість. Фразеологічні одиниці утворені за граматичними моделям змінних сполучень і речень» [36].

В цьому визначенні фразеологічної одиниці встановлюються чотири критерії відмежування її від змінних, нефразеологічних сполучень: формальна автономність компонентів, немодельованість, переосмислення і стійкість. Утім, особливо з точки зору перекладача, переосмислення (повне або часткове) і лише переосмислення є вирішальним критерієм фразеологічності[47].

Отже, узагальнення наведених думок і визначень передбачає таке декларування особливостей фразеологічних одиниць.

Фразеологічною одиницею вважають лексично неподільне, стійке в своєму складі і структурі, цілісне за значенням словосполучення, що відтворюється у вигляді готової мовленнєвої одиниці.

Фразеологічна одиниця, або фразеологізм, – це стійке поєднання лексем з повністю або частково переосмисленим значенням. Також слова і словосполучення, що постають специфічними для мовлення різних груп

населення, за класовою або професійною ознакою, для літературного напряму або окремого автора, можна назвати фразеологізмами.

Однією з цілей фразеологізмів постає заповнення порожнечі в лексичній системі мови, яка не може повністю передати різні аспекти дійсності, і фразеологічні одиниці часто є єдиними позначеннями предметів, властивостей, процесів, станів, ситуацій тощо. Утворення фразеологізмів нівелює протиріччя між потребами мислення і обмеженими лексичними ресурсами мови. У тих випадках, коли фразеологізм має лексичний синонім, вони зазвичай розрізняються в стилістичному відношенні.

Фразеологічною одиницею постає певна кількість слів, що мають інше значення, ніж ці окремі слова. Досить не просто зрозуміти тонкощі майстерності використання фразеологізмів для тих, кому англійська мова не є рідною. Правильне і грамотне використання фразеологізмів приходить після глибокого вивчення фразеології, у нашому випадку, англійської мови.

Фразеологічні одиниці широко використовуються в літературі всіх стилів. Без знання фразеології неможливо оцінити яскравість і виразність мови, зрозуміти жарт, а іноді просто і сенс висловлювання.

Фразеологізми мають низку істотних ознак: стійкість, відтворюваність, цілісність значення, розчленовану комплексну будову.

Деякі дослідники відносять фразеологічні одиниці до словникового складу мови, а фразеологію – до складу лексикології здебільшого тому, що фразеологізми розглядаються як еквіваленти слів, а лексикологія – як дисципліна, що вивчає словниковий склад мови, тобто слова та їх еквіваленти. Матеріал лексикології, безперечно, уможливорює визначити природу компонентів фразеологізмів, проте вони є більш складними утвореннями, ніж слова.

Фразеологічні одиниці мають низку певних характерних особливостей.

1. Фразеологізми завжди є комплексними, аналітичними найменуваннями, вони утворюються з'єднанням кількох компонентів, що мають зазвичай окремий наголос, але не зберігають при цьому значення

самостійних слів (*hold one's hand* – утриматися від чогось, *honest to God* – Бачить Бог!).

2. Фразеологізми семантично неподільні, вони мають зазвичай нерозчленоване значення, яке можна виразити одним словом (*lose one's hand* – розгубитися, *lose one's heart* – закохатися).

3. Фразеологізми на відміну від вільних словосполучень характеризуються постійністю складу, наприклад *a ladies' man* – ловелас, не можна сказати *a getlemen' women*, а замість *lady luck* – пані удача не можна сказати *man luck*.

4. Фразеологізми також постають як відтворювані одиниці, на відміну від вільних словосполучень, які будуються мовцем безпосередньо в момент мовлення, фразеологізми вживаються в готовому вигляді.

5. Фразеологізми характеризуються непроникністю структури, тобто до їхнього складу майже ніколи не можна включати додаткові елементи. Виключенням є випадки на зразок *to learn one's lesson* – зробити висновок, *to learn a good lesson from smth.* – зробити висновок з чогось.

6. Наявність у фразеологізмів усіченої форми поряд з повною, наприклад *a friend in need* – закадичний друг, *a friend in need is a friend indeed* – друг перевіряється бідною.

7. Фразеологізмам властива стійкість граматичної форми їхніх компонентів, тобто не можна замінити форми множини формами однини і навпаки, порівняльні ступені прикметників тощо. Утім, у складі деяких фразеологізмів варіації граматичних форм можливі: *to gather up to thread(s)* – відновити якусь справу.

8. Для більшості фразеологізмів характерний чітко фіксований порядок слів: *a lay figure* – манекен, а не *a figure lay*.

Також потрібно зауважити, що неоднорідність структури низки фразеологізмів пояснюється властивістю фразеології поєднувати в собі доволі яскравий мовний матеріал, причому межі деяких фразеологічних одиниць є не досить чітко визначеними.

1.3. Класифікація фразеологізмів англійської мови

Традиційно англійські фразеологізми класифікують з точки зору семантики, походження та структури. Найбільш поширеною постає класифікація фразеологічних одиниць академіка В.В. Виноградова, який ділить їх на фразеологічні зрощення, фразеологічні єдності і фразеологічні сполучення.

1. Фразеологічні зрощення, або ідіоми, – невмотивовані з точки зору сучасного стану мови одиниці, що функціонують як еквіваленти слів.

2. Фразеологічні єдності – вмотивовані одиниці з єдиним цілісним значенням, які виникають внаслідок злиття значень лексичних компонентів. Фразеологічні єдності постають потенційними еквівалентами слів.

3. Фразеологічні сполучення – звороти, в яких у одного з компонентів наявне фразеологічно зв'язане значення, яке виявляється лише в зв'язку зі певним обмеженим колом понять і їхніх словесних позначень [2, 71].

Досить поширеною є класифікація, яка узагальнює фразеологічні одиниці з точки зору їхньої етимології, походження. В основному ці класифікації зводяться до виділення таких груп.

1. Фразеологічні одиниці, які пов'язані з предметами, поняттями, звичаями, що вийшли з ужитку, які були створені архаїчною суспільною практикою, наприклад: *to win one's spurs, baker's dozen, to dance attendance, to show the feather, to cut off with a shilling*.

2. Фразеологічні одиниці, що виникли в певній соціальному, професійному середовищі, а потім стали загальноживаними, наприклад: *to open fire, to die in harness, to stick to one guns* (воєнна справа), *to sail under false colours, to take in sail* (морська справа), *to gild the pill* (медицина), *to hit below the belt, to take the ball before the bound* (спорт).

3. Фразеологічні одиниці, джерелом яких є фольклор, антична міфологія, Біблія, твори окремих авторів, наприклад: *to bell the cat*

(фольклор), *to lift the lid of Pandora's box* (антична міфологія), *fatted calf* (Біблія).

4. Запозичення з іноземних мов, здійснене внаслідок калькування, наприклад: *to swim against the current*, *to lay down arms* (з французької мови), *to render the rose*, *Attic salt* (з латини).

Недоліком такої класифікації є те, що в основі виділення груп лежать різні принципи, в зв'язку з чим один і той же вираз може бути включено в усі виділені, дві або три групи. Наприклад, фразеологізми *baker's dozen*, *to win one's spurs* можна віднести до першої та другої груп, *lay down arms* – до другої та четвертої [2, 31-32].

Також фразеологічні одиниці можна класифікувати за ступенем вмотивування їхніх значень. Розрізняють три основних типи: 1) повністю вмотивовані (надалі для стислості будемо називати їх вмотивованими), 2) образно-вмотивовані (образні) і 3) невмотивовані. Вмотивовані значення можуть бути утворені вільними значеннями компонентів фразеологічних одиниць, наприклад: *to say the truth* (сказати правду), *young man* (молодий чоловік). Вмотивовані значення також можуть бути утворені фразеологічно пов'язаним значенням одного з компонентів, наприклад: *to call attention* (привертати увагу), *to take into account* (приймати до відома) тощо (у фразеологічно зв'язаному значенні вжито перші компоненти); *beast of prey* (хижак), *bird of passage* (перелітна птиця) тощо (у фразеологічно зв'язаному значенні вжито другі компоненти) [7, 18].

До образних одиниць відносяться сполучення з переносним значенням, що є вмотивованим з точки зору сучасної англійської мови. Зазвичай це так звані фразеологічні єдності *second string*, *rough diamond* тощо. Образні фразеологічні одиниці можна поділити на звороти, що мають переносне значення в цілому, наприклад: *tower of strength*, *wet blanket*, *skeleton at the feast*, *light purse*, *to give a finishing touch*, *to break the ice* і поєднання з окремими образними компонентами, наприклад: *a man of the pen*, *wild train*, *Fleet marriage*, *to swallow an insult*, *as sound as a bell*, *to buy for an old song*.

Образне перенесення значення може бути метафоричним, наприклад: *a hard pill to swallow, behind the scenes, to fall into a trap, in the lion's paws, a drop in the ocean*; або метонімічним: *a fall of the hammer, white collar, to count noses, blue apron, old salt* [2, 29].

Фразеологічні одиниці можуть бути образними в своїх первинних і вторинних значеннях. Первинно-образні значення фразеологізмів виникають на основі переносного вживання вільних словосполучень, наприклад *on the wing* – *на льоту* (вільне словосполучення *на крилі*), *to put a finger on* – *доторкнутися* (вільне словосполучення *положить палець на*), *on the cards* – *можливо* (буквально – *на картах*), *hot air* – *пусті розмови* (буквально – *гаряче повітря*) тощо.

Вторинно-образні значення виникають на основі вмотивованих і первинно-образних значень фразеологічних одиниць, наприклад, *to lay hands on* – *захватити, дістати, мати у розпорядженні* (первинно-образне *взяти*), *to put a finger on* – *вказати* (первинно-образне *доторкнутися*), *on the wing* – *на ходу* (первинно-образне *на льоту*), *to take possession on* – *оволодіти відчуттями* (вмотивоване *взяти*), *dark horse* – *темна, маловідома особистість* (вмотивоване – *темна конячка*) [7, 18].

До необразних фразеологічних одиниць відносяться також сполучення, які колись були образними, але їх переносне значення не відчувається з точки зору сучасної англійської мови (фразеологічні зрощення). Наприклад, вираз *to keep on tenterhooks* – *тримати в стані душевного напруження* – пов'язаний зі звичаєм, що існував серед ткачів. Вони міцно натягали тканину на раму і прикріплювали її гачками, щоб вона краще висихала [2, 29].

Невмотивовані значення можуть бути частково або повністю невмотивованими. Якщо значення частково невмотивоване, то зв'язок образу з поняттям на сучасному етапі розвитку мови незрозумілий, але в складі фразеологічної одиниці є компонент, значення якого в якійсь мірі відповідає значенню фразеологічної одиниці, наприклад, *to win the day* – *одержати перемогу* (при *to win* – *перемогти*), *to pay through the nose* – *платити щедро*

(при *to pay* – платити) тощо. Поняття цілком невмотивованих значень не вимагає пояснень, порівняймо: *to kick the bucket* – померти, *to put the wind up* – налякати, *white elephant* – обтяжливе майно [7, 18].

1.4. Структурні типи фразеологічних одиниць

Будова фразеологічних одиниць може бути досить різноманітною. Тому потрібно продемонструвати деякі з цих структурних типів окремо.

1. Фразеологічні словосполучення. Це фразеологізми, які мають будову змінних словосполучень з підрядним зв'язком між компонентами. Різниця між одиницями змінного і постійного контексту в цьому відношенні полягає в тому, що поняття змінного фразеологічного словосполучення потребує ще теоретичного обґрунтування, а ідіоми, що мають більш ніж двохчленну будову, безумовно, постають єдиним словосполученням, що відбиває складну нечленовану семантему.

2. Сурядні фразеологізми (їх також відносять до групи ідіом). Сурядні фразеологізми виражають єдину семантему, хоча і не є словосполученнями в синтаксичному відношенні. Сурядні фразеологізми мають деякі характерні формальні особливості, а саме, закріпленість розташування компонентів. Пересування цих компонентів не тільки порушує звукову оболонку фразеологізму, а й взагалі може порушити постійний контекст, відновлюючи роздільність семантем слів, що його складають. Наприклад: *to pick and choose* – вередувати – *to choose and pick* – обирати й підбирати, обирати й зривати; *Beer and skittles* – пусті розваги – *skittles and Beer* – кеглі й пиво тощо.

Навіть попри те, що таке пересування не підриває цілісне значення фразеологічних одиниць, проте вона порушує їхню традиційну форму і сприймається як мовна помилка.

Також важливо зазначити, що заміна внутрішнього сполучника в сурядних фразеологізмах є неприпустимою, бо він грає і фонетичну, і

мотиваційну роль. Наприклад, заміна сполучника «and» сполучником «or» була б неможливою у фразеологізмах на зразок *to kill or cure* – «врятувати чи погубити», оскільки морфологічна форма компонентів чітко передбачувана.

Спостереження показали характерну для сурядних сполучень відсутність самостійних артиклів при їхніх компонентах; за об'єднавчого називання близько пов'язаних між собою предметів (зазвичай двох) відбувається опущення артикля, хоча б тільки в другому компоненті. Наприклад, *house and yard, house and garden*. Але в окремих випадках артиклі не зникають: *a man and a brother* – ближній (іменник).

Сурядні фразеологізми бувають:

- а) двочленними (*part and parcel* – невід'ємна частина);
- б) тричленними (*lock, stock and barrel* – все разом, *Tom, Dick and Harry* – всякий зустрічний, *bell, book and candle* – відлучення від церкви);
- в) багаточленними (*all my eye and betty Martin* – нісенітниця, *all the world and his wife* – все на світі, купа народу);
- г) тавтологічними: це сурядні сполучення, знаменні компоненти яких виражені одним і тим самим, двічі повторюваним, словом (*neck and neck* – пліч-о-пліч, *miles and miles* – без кінця й краю, *leg and leg* – рівний рахунок, порівну, *by and by* – поступово, незабаром).

Як рідкісний виняток серед сурядних фразеологізмів зустрічаються такі, в яких порушений принцип обов'язкової морфологічної однотипності знаменних компонентів. Такі, наприклад, *enough and to spare* – більш ніж достатньо, *time and again* – зову і знову, *one and all* – всі як один, *well and good* – нічого сказати, *up and doing* – енергійний.

Існують навіть фразеологізми, звукова організація яких тяжіє до римуванню компонентів або алітерації: *fur and feather* – щось, чим можна пожитися, *fair and square* – чесно, відкрито.

3. Одновершинні фразеологізми. Услід за О. І. Смирницьким, одновершинними фразеологізмами будемо називати поєднання службових слів (прийменників, сполучників, артиклів) з одним знаменним словом.

Певний артикль усередині фразеологізму може мати узагальнююче, або вказівне, або значення, що індивідуалізує, наприклад, *the man in the street* – проста людина, пересічний громадянин, *to spill the beans* – відкрити чийсь секрет.

Невизначений артикль зазвичай також виправданий і може мати кількісне і узагальнююче значення: *not to turn a hair* – і оком не моргнути, *to call a spade a spade* – називати речі своїми іменами.

У багатьох випадках і відсутність артикля втілює граматичну закономірність: *to smell powder* – понюхати порошу, *to hold water* – витримати критику або перевірку.

Отже, деяка своєрідність внутрішнього артикля в низці фразеологізмів пояснюється самою специфікою постійного контексту.

Для «одновершинних» фразеологізмів також характерна закріпленість певної словоформи знаменного члена, наприклад, *on foot, at clear, at last*.

4. Дієслівно-постпозитивні фразеологізми. Сполучення дієслова з постпозитивом можуть бути такими:

а) одиницями змінного контексту, в яких дієслово не змінює свого лексичного значення, а постпозитив лише вносить деякі уточнення, наприклад: *to come – to come in, to eat – to eat up, to sing – to sing away*;

б) одиницями постійного контексту, що володіють цілісним значенням, в якому власні значення дієслова і постпозитива знаходяться в слабкій позиції, наприклад: *to fall out* – посваритися, *to bring up* – виховувати.

5. Фразеологічні одиниці з предикативною структурою. Такі фразеологізми за всіма своїми семантичними й матеріальними властивостями є однорідними порівняно з фразеологізмами будь-якої структури, що належать до типу ідіом. Вони мають постійний склад компонентів, цілісне значення, виступають у мовленні як відтворювані за своїм лексичним складом готові одиниці.

6. Компаративні фразеологічні одиниці. Серед таких фразеологізмів спостерігаємо одиниці, що відповідають всім ознакам ідіом, наприклад: *as*

happy as a king – напідпитку, *as large as life* – власною персоною, *as greedy as a hawk* – сильно зголоднілий тощо. Тут бачимо й постійний контекст, в якому один член постає інтенсивним і самостійним, а другий – лексично ослабленим (*mad as a hatter*, але *a mad hatter*).

Для компаративних фразеологічних одиниць характерним є особливий контекстуальний зв'язок; у межах цих структур другий член порівняння виражений словосполученням (*as greedy as a cow in clover*).

1.5. Походження фразеологізмів

В одному з попередніх підрозділів ми зауважували, що існує низка класифікацій фразеологічних одиниць, побудованих за різними параметрами. Одним з таких параметрів є визначення джерела, етимології, походження того чи іншого фразеологізму.

Джерела походження фразеологізмів в англійській мові дуже різноманітні. За походженням англійські фразеологізми можна розділити на два класи: 1) споконвічно англійські фразеологічні одиниці; 2) запозичені фразеологічні одиниці.

Запозичені, в свою чергу поділяються на 1) міжмовні та 2) внутрішньомовні.

Також запозичення в іншомовній формі виділяються в особливу групу. Отже, можна виділити чотири групи фразеологізмів:

- 1) споконвічно англійські фразеологічні одиниці;
- 2) міжмовні запозичення, тобто фразеологізми, які запозичені з іноземних мов шляхом того чи іншого виду перекладу;
- 3) внутрішньомовні запозичення, тобто фразеологізми, які запозичені, наприклад, з американського варіанту англійської мови;
- 4) фразеологізми, запозичені в іншомовній формі [9, 9].

Коротко опишемо кожен з цих типів.

Споконвічно англійські фразеологічні одиниці. Більшість фразеологізмів в англійській мові є споконвічно англійськими, а їхні автори невідомі. Вони пов'язані з традиціями, звичаями і повір'ями англійського народу. Не менш важливу роль у їхньому становленні зіграли історичні події, перекази. Тут можна виділити власні підгрупи:

а) фразеологізми, пов'язані з англійськими реаліями: *Be born within the sound of Bow bells* – «народитися в Лондоні» (в центрі Лондона знаходиться відома своїми дзвонами церква St. Mary-le-Bow) [9, 213];

б) фразеологізми, що відображують традиції та звичаї англійського народу: *Cut somebody off with a shilling* – «залишити когось без спадку» (заповідачі часто залишали позбавленим спадщини один шилінг в доказ того, що позбавлення спадщини було навмисним); *Dance attendance on somebody* – «бігати за кимось», «бути завжди готовим до чиїхось послуг (за старовинним англійської звичаєм наречена на весільному вечорі повинна була танцювати з будь-яким гостем, який запросив її на танець); *Sit above the salt* – займати високе положення в суспільстві та *sit below the salt* – займати скромне суспільне становище (за старовинним англійським звичаєм сільничку ставили посередині столу, причому знаних гостей садили за верхнім кінцем столу, а незнаних гостей, бідних родичів і слуг – за нижнім) [6, 36];

в) фразеологізми, пов'язані з іменами англійських письменників, науковців, видатних історичних осіб: *Robson's choice* – «вимушений вибір» (за іменем Робсона, власника платної стайні в Кембриджі в 16-му столітті, який зобов'язував своїх клієнтів брати тільки найближчого до виходу коня) [9, с.214].

г) фразеологізми, пов'язані з повір'ями: *Have kissed the Blarney stone* – «бути підлесником» (за переказами, кожен, хто поцілував камінь, що знаходиться в замку Бларні в Ірландії, отримував дар улесливої мови) [34,с.183]; *A peering Tom* – «надто допитлива людина» (в легенді про леді Годиву, дружину графа Мерсійського, розповідається, що граф наклав непосильний податок на жителів міста Ковентрі. Коли леді Годива

заступилася за них, граф сказав, що скасує податок, якщо вона наважиться проїхати оголеною опівдні через все місто. Щоби не бентежити її, всі жителі закрили віконниці своїх будинків. Єдиний, хто став підглядати в щілинку, був кравець Том, якого тут же вразила сліпота» [28, 148];

г) фразеологізми, пов'язані з астрологією: *Be born under a lucky star* – народитися під щасливою зіркою; *The stars were against it* – сама доля проти цього;

д) фразеологізми, пов'язані з творчістю В.Шекспіра: *A fool's paradise* («*Romeo and Juliet*») – примарне щастя, світ фантазій;

е) фразеологізми релігійного походження: одиниці біблійного походження доволі часто розходяться з власними прототипами: *To kill the fatted calf* – заколотися вгодованого тельця (для пригостання блудного сина), тобто зустріти радо, пригостити кращим, що є в будинку; *To apple of Sodom* – красивий, але гнилий плід; оманливий успіх; джерелом кількох фразеологізмів є молитовник («*The Book of Common Prayer*»): *for better or for worse* – на радість і горе, в щасті і нещасті; *From the bottom of one's heart* – від щирого серця, від усієї душі [34, 111];

є) фразеологізми, створені народом: *In for a penny, in for a pound* – ризикнув на пенні, ризикуй і на фунт; взявся за гуж, не говори що не дуж; *Bite off more than one can chew* – взяти до рота більше, ніж можеш проковтнути, тобто взятися за непосильну справу, горішок не по зубах [9, 213].

Фразеологічні одиниці, запозичені з різних мов:

а) фразеологізми, пов'язані з античною міфологією, історією та літературою: *Achilles' heel* – ахілесова п'ята; *the apple of discord* – яблуко розбрату; *the golden age* – золотий вік [34, 129-130];

б) фразеологічні запозичення з французької: *Castles in Spain* – «повітряні замки». Вираз, пов'язаний із середньовічним героїчним епосом *Chansons de Geste*, герої якого, лицарі, отримували в приватне володіння ще не завойовані замки в Іспанії [34, 167];

в) фразеологічні запозичення з німецької є нечисленними: *blood and iron* – «залізо та кров», нещадне застосування сили – принцип політики Бісмарка, який прагнув об'єднати Німеччину силою пруської зброї; *speech is silver, silence is golden* – «слова – срібло, мовчання – золото», прислів'я вперше зустрічається у Томаса Карлейла [34, 59];

г) фразеологічні запозичення з іспанської (їх декілька): *blue blood* – «блакитна кров», аристократичне походження; *tilt at windmills* – «битися з вітряними млинами, донкіхотствувати» [9, 9-10];

г) фразеологічні запозичення з голландської: *forlorn hope* – 1) загін, який виконує небезпечне завдання або приречений на неминучу загибель; 2) безнадійна, пропаша справа;

д) фразеологічні запозичення з китайської: *lose face* – втратити престиж – бути приниженим, збезчещеним;

е) фразеологічні запозичення з данської мови: *an ugly duckling* – «бридке каченя», людина, несправедливо оцінена нижче своїх достоїнств, що виявляються несподівано для оточуючих; за назвою казки Г. Х. Андерсена про бридке каченя, який виріс і став прекрасним лебедем;

є) фразеологічні запозичення з російської: *the Sick Man of Europe* – «хвора людина Європи», так називав цар Микола I Туреччину в 1853 році; зараз – будь-яка європейська країна, що знаходиться в скрутному економічному становищі;

ж) фразеологізми, що мають джерелом арабську літературу. З казок «Тисячі і однієї ночі» в англійську мову прийшло кілька виразів: *Aladdin's lamp* – чарівна лампа Аладдіна – талісман, що виконує всі побажання свого господаря; *rub the lamp* – легко здійснити своє бажання; *Alnaschar's dream* – порожні мрії, фантазування [9, 235].

Джерела запозичення того чи іншого фразеологізму не завжди вдається встановити з достатньою точністю, оскільки численні фразеологізми збігаються в різних мовах без будь-яких запозичень. Паралельне існування в різних мовах одних і тих же за значенням виразів можна пояснити спільністю

суспільно-політичних умов життя народів, які розмовляють цими мовами, спільністю звичаїв, традицій і елементів культури народу.

Фразеологічні одиниці обов'язково повинні пройти стадію потенційного фразеологізування, і це не залежить від того, внаслідок чого вони з'являються. Потенційні фразеологізми набувають потрібних їм елементів фразеологічної стійкості, поступово розширюючи сферу свого вживання.

Точно встановити, коли саме непотенційний фразеологізм перетворюється на фразеологічну одиницю, неможливо. Фразеологізування можна потрактовувати як утворення фразеологічних одиниць і стійких сполучень нефразеологічного характеру в результаті поступового процесу придбання тими чи іншими сполученнями слів всіх елементів фразеологічної стійкості або всіх елементів стійкості нефразеологічного характеру.

А.В. Кунін [9, 9] виділяє сім основних типів фразеологізування в залежності від того мовного матеріалу, який став основою майбутньої фразеологічної одиниці, передуючи стадії потенційного фразеологізування, і способу її фразеологізування з урахуванням як лінгвістичних, так і екстралінгвістичних чинників:

- 1) утворення фразеологічних одиниць внаслідок переосмислення змінних сполучень слів;
- 2) утворення фразеологічних одиниць внаслідок переосмислення сталих сполучень нефразеологічного характеру;
- 3) утворення фразеологічних одиниць на основі потенційних фразеологізмів;
- 4) утворення фразеологічних одиниць з авторських зворотів;
- 5) утворення фразеологічних одиниць на основі сюжету, але не сполучення слів;
- 6) утворення фразеологічних одиниць внаслідок каламбурного опрацювання омонімів;

7) утворення фразеологічних одиниць від фразеологічних одиниць (фразеологічна деривація).

Одиниці перших шести типів постають результатом первинного фразеологізування, а одиниці останнього, що виникли внаслідок фразеологічної деривації, – до вторинної.

Висновки до 1 розділу

Наукове сьогодення переконливо доводить, що фразеологія практично повністю оформилася як самостійна лінгвістична дисципліна, що має свій поняттєвий апарат, об'єкт і методи дослідження.

Фразеологічною одиницею вважають лексично неподільне, стійке в своєму складі і структурі, цілісне за значенням словосполучення, що відтворюється у вигляді готової мовленнєвої одиниці.

Фразеологічна одиниця, або фразеологізм, – це стійке поєднання лексем з повністю або частково переосмисленим значенням. Також слова і словосполучення, що постають специфічними для мовлення різних груп населення, за класовою або професійною ознакою, для літературного напряму або окремого автора, можна назвати фразеологізмами.

Фразеологічною одиницею постає певна кількість слів, що мають інше значення, ніж ці окремі слова. Досить не просто вникнути в тонкощі майстерності використання фразеологізмів для тих, кому англійська мова не є рідною. Правильне і грамотне використання фразеологізмів приходить після глибокого вивчення фразеології, у нашому випадку, англійської мови.

Фразеологічні одиниці широко використовуються в літературі всіх стилів. Без знання фразеології неможливо оцінити яскравість і виразність мови, зрозуміти жарт, а іноді просто і сенс висловлювання.

Фразеологізми мають низку істотних ознак: стійкість, відтворюваність, цілісність значення, розчленовану комплексну будову.

Деякі дослідники відносять фразеологічні одиниці до словникового складу мови, а фразеологію – до складу лексикології здебільшого тому, що фразеологізми розглядаються як еквіваленти слів, а лексикологія – як дисципліна, що вивчає словниковий склад мови, тобто слова та їх еквіваленти. Матеріал лексикології, безперечно, уможливорює визначити природу компонентів фразеологізмів, проте вони є більш складними утвореннями, ніж слова.

Фразеологічні одиниці мають низку певних характерних особливостей:

- 1) вони завжди є комплексними, аналітичними найменуваннями, вони утворюються з'єднанням кількох компонентів, що мають зазвичай окремий наголос, але не зберігають при цьому значення самостійних слів;
- 2) фразеологізми семантично неподільні, вони мають зазвичай нерозчленоване значення, яке можна виразити одним словом;
- 3) фразеологізми на відміну від вільних словосполучень характеризуються постійністю складу;
- 4) вони також постають як відтворювані одиниці, на відміну від вільних словосполучень, які будуються мовцем безпосередньо в момент мовлення, фразеологізми вживаються в готовому вигляді;
- 5) фразеологізми характеризуються непроникністю структури, тобто до їхнього складу майже ніколи не можна включати додаткові елементи;
- 6) вони можуть мати усічену форму поряд з повною;
- 7) фразеологізмам властива стійкість граматичної форми їхніх компонентів, тобто не можна замінити форми множини формами однини і навпаки, порівняльні ступені прикметників тощо;
- 8) їм притаманний чітко фіксований порядок слів.

Неоднорідність структури фразеологізмів пояснюється властивістю фразеології поєднувати в собі доволі яскравий мовний матеріал, причому межі деяких фразеологічних одиниць є не досить чітко визначеними.

Традиційно англійські фразеологізми класифікують з точки зору семантики, походження та структури.

Визначено сім основних типів фразеологізування в залежності від того мовного матеріалу, який став основою майбутньої фразеологічної одиниці,

передуючи стадії потенційного фразеологізування, і способу її фразеологізування з урахуванням як лінгвістичних, так і екстралінгвістичних чинників: 1) утворення фразеологічних одиниць внаслідок переосмислення змінних сполучень слів; 2) утворення фразеологічних одиниць внаслідок переосмислення сталих сполучень нефразеологічного характеру; 3) утворення фразеологічних одиниць на основі потенційних фразеологізмів; 4) утворення фразеологічних одиниць з авторських зворотів; 5) утворення фразеологічних одиниць на основі сюжету, але не сполучення слів; 6) утворення фразеологічних одиниць внаслідок каламбурного опрацювання омонімів; 7) утворення фразеологічних одиниць від фразеологічних одиниць (фразеологічна деривація). Одиниці перших шести типів постають результатом первинного фразеологізування, а одиниці останнього, що виникли внаслідок фразеологічної деривації, – до вторинної.

РОЗДІЛ II. СТРУКТУРНІ Й СЕМАНТИЧНІ РИСИ АНГЛІЙСЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ З СОМАТИЧНИМ КОМПОНЕНТОМ

2.1. Валентність складників фразеологічних одиниць з соматичним компонентом та їхні структурно-граматичні особливості

Здатність слів різних частин мови сполучатися з тими чи іншими лексичними одиницями та їхніми граматичними формами, тобто валентність, є підставою для формування різних структурних типів фразеологізмів з соматичним компонентом.

Принципи структурно-граматичної класифікації фразеологічних одиниць з соматичним компонентом дозволили виділити такі їх види: дієслівні, субстантивні, адвербіальні, ад'єктивні.

Для дієслівних фразеологізмів англійської мови з соматизмами найбільш характерними є такі структурні типи: V + N; V + N + Prep; V + Adj + N; V + Adj + prep + N; V + prep + N; V + N + prep + N.

Серед субстантивних соматичних фразеологізмів зустрічаються такі структурні типи (в порядку їх частотності): Adj + N; N + prep + N; N + N; N + prep + possessive pronoun + N; Adj + N + prep + N. Менш типовими постають N + conj + N; N + N-ed; Adj + N-ed; N + prep + V; Num + N.

Серед адвербіальних соматичних фразеологізмів виділено такі структурні типи: Adv + conj + Adv; prep + Adj + N; N + prep + N; prep + N + prep; prep + N; Adv + prep + N.

Серед нечисленних ад'єктивних соматичних фразеологізмів зустрічаються такі структурні типи: Adj + N-ed; N + Adj. Тут же виокремлено підклас компаративних фразеологізмів, тобто таких, що мають в своєму складі порівнювальний компонент (*as, like*); Adj + prep + N, наприклад, *as hard as nails; like a bear with a sore throat*.

Створення наведених схем, що відповідають структурі певних груп досліджуваних фразеологізмів, зумовлено здатністю компонентів до взаємодії з іншими словами чи їхніми формами, тобто валентністю.

Огляд праць останніх років з соматичної фразеології доводить, що валентносні характеристики цих фразеологізмів розглядалися вкрай обмежено. Разом з тим вивчення валентносних властивостей досліджуваних одиниць дозволяє описати їхні сполучальні параметри, що принципово важливо для уточнення лексичної і синтаксичної сполучуваності.

Наприклад, здатність дієслова керувати певною кількістю актантів була визначена Л. Теньєром як його валентність [39]. Відповідно до його теорії, дієслову в реченні належить центральна роль, а решта членів, включаючи і підмет, підпорядковані йому. Однак до валентносної низки дієслова Л.Теньєр відносив тільки підмет і доповнення і називав всі ці елементи «актантами», тобто учасниками дії.

Подальше рішення проблем валентності знайшло відбиття в працях німецьких лінгвістів. Перші кроки в цьому напрямку були зроблені під впливом вербоцентричної концепції Л. Теньєра, що зумовило обмеженість підходу німецьких науковців до проблеми валентності. Валентність пов'язувалася, передусім, з дієсловом і стала основою розробки моделей речень, головним елементом яких було дієслово. Г. Хельбіг визначав валентність як здатність дієслова створювати навколо себе певні відкриті позиції [54]. Іншими словами, валентність розумілася як семантичний, так і синтаксичний вияв відкритих позицій, а також їхнє синтаксичне заповнення.

У процесі дискусії з питань валентності на сторінках німецьких журналів були визначені такі рівні валентності: логічна валентність; семантична валентність; синтаксична валентність [55]. Перші два рівня валентностей можуть бути об'єднані, тому говорять про логіко-семантичну валентність.

Якщо спочатку валентність уважалася належною до одиниць нижчих рівнів, то згодом у зв'язку з розвитком лінгвістики тексту з'явилися

дослідження, в яких було доведено, що валентносні відношення постають системою, що є багатоплановою й багат шаровою, і що валентність знаходить своє відбиття і на надфразовому рівні, зумовлюючи текстоутворювальні функції валентних слів [14]. Міжфразова валентність зазвичай зумовлює структурні особливості тексту, в якому вона реалізується. Її можна охарактеризувати за параметрами спрямованості і дистантності.

Ще в 60-і роки В. Бондза висловив думку про те, що валентність є властивістю певного мовного значення мати відкриті позиції з точки зору логічних відносин, отже, вона притаманна не тільки дієслову, а й іншим частинам мови, зокрема іменнику. Науковець зазначав, що валентність властива всім релятивним іменникам, оскільки в їхній семантиці закладена спрямованість на відношення з іншим об'єктом. Разом з тим, визнаючи за іменником здатність мати валентність, більшість лінгвістів вважають, що реалізація валентності іменників не завжди має місце за мовного вживання, отже, іменники мають лише факультативну валентність [14]. У той же час низка дослідників говорить про обов'язкову валентність іменників [14] і про валентність прикметника і дієприкметника [55].

Слід зазначити, що у фокусі уваги лінгвістів знаходиться не лише валентність окремих частин мови, але і цілих класів слів таких, як фразеологічні одиниці [54]. Проблема сполучуваності у межах фразеологічної одиниці, а також фразеологізмів взагалі відкриває широкі перспективи для наукової думки, оскільки «фразеологічні значення» лексем завжди зумовлені сполучуваністю. Здатність фразеологізмів поєднуватися з оточенням залежить від їхньої внутрішньої семантико-синтаксичної структури. Кожна фразеологічна одиниця для своєї мовної реалізації має своє лексико-граматичне середовище, тобто здатність поєднуватися з певними лексичними розрядами слів, що мають певну морфологічну і синтаксичну характеристику. Отже, вивчення сфери сполучуваності фразеологізмів передбачає дослідження їхніх безпосередніх лексико-семантичних і синтаксичних зв'язків у реченні.

О.О. Тихомирова у своєму дослідженні узагальнила ключові риси й особливості сполучуваності фразеологізмів у реченні та структурних компонентів в межах кожного з них. Вона вважає, що валентносні властивості фразеологічних одиниць з соматичним компонентом запрограмовані в значенні самого фразеологізму. Цей вид мисленнєвомовної діяльності індивіда відображає процес формування конструкцій різного типу, основою якого служить англomовний соматичний фразеологізм.

Найбільш численною групою соматичних фразеологічних одиниць є дієслівні. Дієслівні фразеологізми досліджуваного зразка функціонально співвідносяться з дієсловом. Дієслово є стрижневим компонентом таких фразеологізмів.

Більшість дієслівних соматичних фразеологізмів належить до дій, що здійснюються людиною, або, до стану, в якому вона перебуває. Вони можуть мати різну структуру, найпростішими утвореннями є поєднання дієслова з іменником, а також дієслова, допоміжного займенники і іменника.

Можна виділити одно-, двох- і тривалентні дієслівні фразеологічні одиниці, прикладами яких можуть служити відповідно: *get out of hand; give sb the cold shoulder; open sb's eyes to smth.*

Одновалентні дієслівні фразеологізми з соматизмами характеризуються наявністю однієї обов'язкової валентності: логічний суб'єкт або об'єкт ситуації, що відображається дієслівним компонентом фразеологічного сполучення. Семантична структура такого сталого сполучення може бути записана так: P (x), де P – дієслівна складова фразеологізму, а x – ім'я суб'єкта / об'єкта. Отже, семантика цих фразеологізмів передбачає наявність однієї обов'язкової валентності.

Валентність втілюється:

1) власним ім'ям, наприклад, *«His finest hour», said Fred, unable to keep a straight face* (Rowling J.K. Harry Potter and the Prisoner of Azkaban);

2) загальним ім'ям, наприклад, *The prince took heart at once – he felt that his troubles were at an end, now* (Twain M. The prince and the pauper);

3) особовим займенником, наприклад, *Feeling that she would burst a blood vessel if she stayed another minute, she stormed up the stairs* (Mitchell M. *Gone with the wind*).

Валентність сприяє формуванню номінативних блоків, які можуть бути розташовані як контактено, так і дистантно, наприклад *Burgess's impassioned protestations fell upon deaf ears* (Twain M. *The Man that Corrupted Hadleyburg and Other Essays and Stories*). Тут номінативний блок представлений іменниковим словосполученням з конструкцією N's + Adj + N. Номінативні блоки, в свою чергу, сприяють організації всього речення.

Реалізація обов'язкової валентності сприяє організації тексту за допомогою особових, присвійних і вказівних займенників, які є детермінантами, *John Coffey pulled away from her, and I saw that her face had smoothed out... He landed on his knees and hung his head over, coughing like a man in the last stages of TB* (King S. *The Green Mile*). Особовий займенник *he* і присвійний займенник *his* відсилає читача до відрізка тексту – реалізації обов'язкової валентності даної дієслівної фразеологічної одиниці, імені власного Джон Коффі. Цей відрізок розташований дистантно від аналізованого речення, сприяючи формуванню внутрішньотекстових зв'язків.

Двохвалентні соматичні фразеологізми характеризуються наявністю двох обов'язкових валентностей: валентність 1 – суб'єкт; валентність 2 – об'єкт чи суб'єкт.

Логіко-семантична структура висловлювань з двохвалентними дієслівними фразеологізмами має такий вигляд: P (x, y), де P – дієслівна фразеологічна одиниця, x – ім'я суб'єкта, y – ім'я об'єкта / суб'єкта.

Ім'я суб'єкта (валентність 1) двохвалентних дієслівних фразеологізмів представлено тими ж способами, що ім'я суб'єкта у одновалентних досліджуваних одиниць, а саме:

1) власним ім'ям, наприклад, *For answer Norah made a face at him* (Dreiser Th. *The Financier*);

2) загальним ім'ям, наприклад, *And then a butterfly on the rhubarb-leaves perhaps caught his eye, or at last he cried himself to sleep* (Lawrence D. H. Sons and Lovers);

3) особовим займенником, наприклад, ... *she would make faces at him and clench her fist, and scream out* (Thackeray W. Vanity Fair, or A Novel without a Hero);

4) словосполученням, найчастіше атрибутивним.

Валентність 1, встановлюючи зв'язки всередині речення, сприяє формуванню словосполучень, що утворюють номінативні блоки, організовуючи структуру речення: *The dog Balthasar sniffed round the edges of his trousers; this friendly and cynical mongrel – offspring of a liaison between a Russian poodle and a fox-terrier – had a nose for the unusual* (Galsworthy J. The Man of Property). Атрибутивне словосполучення *this friendly and cynical mongrel* (повторна номінація суб'єкта) сприяє встановленню зв'язків всередині речення не тільки за рахунок формування номінативного блоку, але і присутності вказівного займенника *this*, що знаходиться у дистантній позиції по відношенню до іменникового словосполученням *dog Balthasar*, яке й позначено вказівним займенником.

Валентність 1 сприяє організації тексту за допомогою особових, присвійних і вказівних займенників: *These youngsters, following the lead of Rhett Butler, went hand in hand with the Carpetbaggers in money-making schemes of unsavory kinds* (Mitchell M. Gone with the wind). Вказівний займенник *these* відсилає до предтексту, в якому подано опис відповідних осіб: *There were young ex-soldiers who lacked the courage to face the long years necessary to build up fortunes* (Mitchell M. Gone with the wind).

Валентність 2 двохвалентних дієслівних фразеологізмів реалізується найчастіше за допомогою таких мовних одиниць:

1) особові та присвійні займенники, наприклад, *When the door shut upon her he would cry and sob - whereupon Hester's face and manner, which was always exceedingly bland and gentle while her lady was present, would change at*

once, and she would make faces at him and clench her fist, and scream out (Thackeray W. *Vanity Fair, or A Novel without a Hero*), де суб'єкт виражений словосполученням *old gentleman*, до якого відсилає особовий займенник в непрямому відмінку *him*;

2) ад'єктивний іменник, наприклад, *offspring of a liaison between a Russian poodle and a fox-terrier had a nose for the unusual* (Galsworthy J. *The Man of Property*);

3) словосполучення, найчастіше атрибутивні, наприклад, *"Comandante," the camerlegno urged, "we cannot simply turn our backs on missing cardinals"* (Brown D. *Angels and demons*).

Валентність 2 також сприяє формуванню номінативних блоків: *Feminine sympathy was new to him, and he delighted in someone who gave a willing ear to all his troubles* (Maugham W. S. *Of human bondage*).

Валентність 2 сприяє організації тексту за допомогою особових, присвійних і вказівних займенників: *He stood leaning against the Dutch dresser, laughing and keeping her at arms' length* (Bronte Ch. *Villette*). Особовий займенник *her* відсилає до відрізка тексту – реалізації обов'язкової валентності, імені власного *Micic Бреттон*. Особові займенники, заміщуючи іменник, співвідносять ці речення з предтекстом, встановлюючи внутрішньотекстові зв'язки.

Тривалентні соматичні фразеологізми характеризуються наявністю трьох обов'язкових валентностей: валентність 1 – суб'єкт; валентність 2 – суб'єкт або об'єкт; валентність 3 – об'єкт. Логіко-семантична структура висловлювань з тривалентними дієслівними фразеологізмами має такий вигляд: $P(x, y, z)$, де P – дієслівна СФ, x – ім'я суб'єкта, y – ім'я об'єкта / суб'єкта, z – ім'я об'єкта.

Предикатно-аргументна рамка фразеологічної одиниці *open somebody's eyes to something* може бути представлена так: відкриває оку (правду) – хто / що? і відкриває оку (правду) – кому? відкриває оку (правду) – на що? Отже, семантика цього конкретного фразеологізму передбачає наявність трьох

обов'язкових валентностей: суб'єкт X під впливом деяких факторів або нового досвіду усвідомлює що-небудь. Зазначені семантичні властивості досліджуваної одиниці зумовлюють її валентні параметри.

Валентність 1 тривалентних дієслівних соматичних фразеологізмів виражається найчастіше за допомогою присвійних займенників, що відносяться безпосередньо до соматизма.

Валентність 1 сприяє формуванню номінативних блоків із структурою N + of + N: *The director of CERN, Maximilian Kohler, opened his eyes to the cool rush of cromolyn and leukotriene in his body, dilating his bronchial tubes and pulmonary capillaries* (Brown D. Angels and demons).

Валентність 1 сприяє організації тексту за допомогою особових, присвійних і вказівних займенників, що постають детермінантами: *Having children of my own opened my eyes to the hurt I had caused my parents*. Особовий займенник *I* і присвійні займенники *my*, вжиті двічі препозитивним до іменника *eyes* і прикметника *own* відповідно, а також постпозитивно по відношенню до іменника *parents*, співвідносяться між собою, беручи участь, таким чином, у формуванні конструкції даної пропозиції й співвідносячи його з передтекстом.

Валентність 2 тривалентних дієслівних СФ може втілюватися:

1) загальним ім'ям, наприклад, *... years, which if rationally spent, give such improvement to the understanding, must have opened his eyes to her defects of education* (Austen J. Pride and Prejudice);

2) іменниковим або атрибутивним словосполученням, наприклад, *Rhett's words and the children's reactions opened her eyes to a startling, a galling truth* (Mitchell M. Gone with the wind).

Валентність 2 сприяє формуванню номінативних блоків зі структурою Numeral + N + prep + N: *Two years in France had opened his eyes to the beauty of his own countryside* (Maugham W. S. Of human bondage).

Валентність 3 тривалентних дієслівних СФ може втілюватися:

1) особовим займенником, наприклад, *I had no idea of the lengths to which this would carry him, until the merest accident opened my eyes to it* (Sir Arthur Conan Doyle. *Memoirs of Sherlock Holmes*);

2) словосполученням, найчастіше субстантивним.

Валентність 3 сприяє формуванню номінативних блоків: *Having children of my own opened my eyes to the hurt I had caused my parents*. Ім'я, що есплікує усвідомлення заподіяної батькам болю (*hurt*), в цьому реченні постає реалізацією третьої обов'язкової валентності і представлено у вигляді номінативного блоку *hurt I had caused my parents* зі структурою N + pronoun + V + poss. Pron. + N. Найчастіше ж зустрічаються номінативні блоки зі структурою: Adj + N + of + N; poss. Pron. + N + of + N; N + of + poss. Pron. + N.

2.2. Семантична складова та її міжмовна еквівалентизація у структурі фразеологізмів з соматичним компонентом. Типи соматичних фразеологізмів

Соматичні фразеологізми в сучасній англійській мові складають за своєю кількістю досить значну групу. Вивчення соматичної фразеології постає дуже важливим для продуктивного спілкування з представниками англійської мови, для найкращого розуміння автентичних джерел. Важливим було проаналізувати та дійти висновків, назви яких частин тіла найчастіше утворюють фразеологічні одиниці і які особливості виявляють ці фразеологізми як на структурному, так і на семантичному рівні.

Отже, іменник *heart* (серце) пов'язане з душею, почуттями, добротою, любов'ю, щирістю. Але, наприклад, в українській мові в більшості випадків використовується слово «душа», а у англійців «серце». Прикладами таких виразів можуть слугувати: *One's heart isn't in it* – Душа не лежить. *Te pull at*

someones heart – strings – Брати кого-небудь за душу. *In ones heart of hearts* – У глибині душі. *To have a heart - to - heart talk* – Говорити по душам.

Коли хочуть висловити дію присвяти, віддання себе повністю, цілком також використовують слово зазначений іменник. Наприклад, *With ones heart* – Присвятити, віддати себе повністю, цілком.

Компонент *hand* (рука) має такі значення: «працьовитість, вміння, майстерність», так як в основному руки зв'язані з фізичною роботою. Наприклад: *A safe pair of hands* – Умілі руки. *A dab hand* – Золоті руки, майстер.

І навпаки, значення «неробство» в українській мові виражається «сидіти, склавши руки», а в англійській мові "*to sit twiddling ones thumbs*", що в буквальному перекладі «означає сидіти, крутячи великими пальцями». Мабуть, це національна специфічна риса.

Також поширене значення «співпраця, керівництво»: *To be working hand in glove with smb* – тісно співпрацювати. *A steady hand on the tiller* – Ситуація в надійних руках, під контролем.

Досить часто ця лексема асоціюється зі свободою або, навпаки, з неволею: *To tie someone's hands* - Зв'язати по руках;

з висловленням протилежних думок: *On the one hand ... on the other hand ...* – С одного боку ..., з іншого боку;

з можливостями людини: *At hand, on hand* – Все в твоїх руках.

Фразеологічні вирази зі соматичним компонентом *neck* (шия) пов'язані з процесом страти, тому вони означають «ризикувати, ставити себе під удар». Наприклад: *to risk ones neck; to stick ones neck out*. Примітно, що в українській мові для таких значень частіше використовується «голова» («ризикувати головою»; «дати голову на відсіч»).

Eyes (очі) отримали призначення за головною функцією цього органу «дивитися, помічати, спостерігати». Приклади таких виразів: *A quick eye* - гостре око, спостережливість. *To keep an eye on* - Стежити за ким-небудь. *Te have an eye for smth* - Розуміти толк, бути експертом, мати чуття. За очі -

Behind ones back (за спиною). Як більмо на оці - *A thorn in someones side* (як колючка в боці).

Back (спина) має значення, пов'язані з важкою роботою: *to break ones back* – з неможливістю стежити за чимось, оскільки відбувається за спиною. *Behind ones back, to be at the back of smth.* Наявний вислів, пов'язаний з роздратуванням когось: *to get (put, set) smbs back.*

Значення «бути в скрутному становищі» пов'язано з притуленням спини до стіни – *have ones back to the wall.* А значення «зробити собі гірше» пов'язано з виготовленням батога для своєї спини: *make a rod for ones own back.*

Соматизм *ears* (вуха) має головну функцію чути. Звідси основні його значення: *Be all ears* – Слухати з великою увагою. *Keep ones ear to the ground* – Звертати увагу бути в курсі (пов'язано з традицією індіанців). Вираз, пов'язаний з музичним слухом "*play by ear*" означає грати на слух, тобто без нот, без підготовки, набуло переносне значення «робити що вимагає ситуація, чи не складаючи за ранні план».

Цікаво, що значення «бути уважним, напоготові» в українській мові виражається «тримати вухо гостро», а у англійців – *to keep ones eyes peeled* (очистити очі від лушпиння).

Вираз "*wet behind the ears*" означає «незрілий, недосвідчений, неоперений», оскільки відомо, що у новонародженої тварини останнім висихає місце за вухами. – *When it comes to girls Peter is still wet behind the ears.* – Що стосується дівчат, у Пітера ніс не доріс.

Tongue (язик) також має основні свої значення, пов'язані з його функцією. Наприклад, *To give a tongue* – Говорити, висловлюватися. *He has a ready tongue* – Він за словом в кишеню не полізе.

Негативні риси, пов'язані із зайвою балакучістю, нещирістю, лестощами, саркастичністю, наприклад: *His tongue is too long for his teeth* – У нього занадто довгий язик. *To oil ones tongue* – Лестити. *A sharp tongue* – Гострий язик.

Фразеологічні одиниці зі словом *feet* (нога): *to feel ones feet (legs)* – відчутти ґрунт під ногами; *find ones legs* – встати на ноги; *take to ones feet* – тікати; *to have one foot in the grave* – стояти однією ногою в могилі; *to set smb. on his feet* – поставити когось на ноги.

Безеквівалентні фразеологічні одиниці англійської мови зі словом *feet* та *leg*, наприклад: *the last leg of the road*; *to make a leg*; *to shake a leg*; *to find ones hind legs*; *to be as crooked as a dogs hind leg*; *to have feet of clay*; *to put ones foot in it*; *to set something on foot*.

Фразеологічні одиниці зі словом *hand* (рука).

Фразеологічні еквіваленти зі словом *рука*, наприклад: *to take in hand* – взяти в свої руки; *to join hands* – поєднати руки; *to lift ones hand against smb.* – підняти руку на когось; *to play into the hands of smb.* – зіграти на руку комусь; *in safe hands* – в надійних руках; *to take smth. off ones hands* – збути з рук.

Безеквівалентні фразеологічні одиниці англійської мови зі словом *рука*: *to read smb's hand*; *to sit on ones hands*; *to wash ones hands in invisible soap*.

Фразеологічні одиниці зі словом *nose* (нос).

Фразеологічні еквіваленти зі словом *ніс*: *to cock ones nose* – задирати ніс; *to turn up ones nose at* – задирати ніс перед кимось.

Безеквівалентні фразеологічні одиниці англійської мови зі словом *ніс*: *to make a long nose*; *on the nose*; *to count (to tell) noses*; *to bite smb.s nose off*; *to make smb.i nose swell*; *to pay through the nose*; *to wipe smb.s nose*; *to cut off ones nose to spite ones face*; *as plain as the nose on ones face*.

Фразеологічні одиниці зі словом *finger* (палець).

Фразеологічні еквіваленти зі словом «палець»: *to dab with ones finger* – тикати пальцем; *to wind round ones (little) finger* – обвести навколо пальця; *to turn (або to twist) smb. round ones (little) finger* – обвести когось навколо пальця; *not to move a finger* – палець об палець не вдарити; *not to lay (to put) a finger on smb.* – і пальцем не чіпати; *to let slip through the fingers* – випустити з рук.

Безеквівалентні фразеологічні одиниці англійської мови з компонентом *палець*, наприклад: *by a fingers breadth; his fingers are all thumbs; his fingers turned to thumbs; to have a finger in smth. ; to have a finger in the pie.*

Соматичні фразеологізми з точки зору семантичної структури демонструють такі групи.

1. Фразеологічні одиниці, які виражають фізичний стан людини, стан його тіла, рух, переміщення і характер руху, наприклад: відбиватися руками і ногами – *put ones feet down*; залишатися без задніх ніг – *walk ones legs off*; давай бог ноги – *take to ones legs / heels*; повільна, важка хода, нога за ногу – *on ones last leg*; без задніх ніг – *be on ones last leg*; збитися з ніг – *be (run) off ones leg*; ледь (ледве) триматися на ногах, ледь (ледве) стояти на ногах, ледь (ледве) ноги тримають (носять) – *be on ones last leg*; ноги підкошуються (підкосилися) – *feel ones knees give way beneath one*; протягнути ноги – *kick the bucket*; стояти однією ногою в могилі – *with one leg in the grave; to cut ones own throat* – губити себе власними руками; *to join hands* – рука об руку; рука не здригнеться; *my fingers itch* – у мене руки сверблять; *to have a finger in the pie; to dab with ones finger* – тикати пальцем; *to wind round ones (little) finger* – обвести навколо пальця; *to turn (або to twist) smb. round ones (little) finger* – обвести когось навколо пальця; *to let slip through the fingers* – випустити з рук; *his fingers are all thumbs; his fingers turned to thumbs; to have a finger in smth.*

2. Фразеологічні одиниці, що характеризують психічний стан людини, наприклад: бути зв'язаним по руках і ногах – *be tied up by the leg*; втрачати ґрунт під ногами, ґрунт коливається під ногами, земля тікає з-під ніг – *feel the ground spilling from under ones feet*; ноги підкошуються (підкосилися) / від страху / – *feel ones knees give way*; повзати в ногах у когось – *crawl at s.ones feet*; на ногах - *feel ones feet / legs*.

3. Фразеологічні одиниці, які вказують на взаємини людини з оточуючими його людьми, поведінку в суспільстві, наприклад: ставити на ноги когось – *help s.one to his feet*; на дружній нозі з кимось – *on a friendly*

footing with; падати до ніг / в ноги / комусь – *fall at s.ones feet*; на рівній нозі з кимось – *on an equal footing with*; лизати ноги комусь // повзати в ногах у когось – *crawl at s.ones feet*.

4. Фразеологічні одиниці, що характеризують спосіб дії, наприклад: *to take in hand* – взяти в свої руки; стояти на своїх ногах – *stand on ones own legs*; *to lift ones hand against smb.* – підняти руку на когось; *to play into the hands of smb.* – зіграти на руку комусь; *to cock ones nose* – задирати ніс; щодуху – *put ones best legs*; куди ноги носять – *run as fast as ones legs will carry one*; *to trim the sails to the wind* – тримати ніс за вітром; *to turn up ones nose at* – задирати ніс перед кимось; *to lead smb. a (pretty) dance* – водити когось за ніс; *near at hand* – на носі; не бачити далі свого носа; вернути ніс; натягнути ніс; ніс з носом; пхати під ніс; пхати свого носа; тикати в ніс; встромити ніс; зарубати на носі; залишити з носом; *to make a long nose; on the nose; to count (to tell) noses; to bite smb.s nose off; to make smb.s nose swell; to pay through the nose; to wipe smb.s nose; to cut off ones nose to spite ones face; to know the way one knows the back of ones hand* – знати як свої п'ять пальців; пальчики оближеш.

5. Фразеологічні одиниці, що описують певні дії або предмети, наприклад: *to carry (to hold) the baby* – бути зв'язаним по руках і ногах; *to slam (або to shut) the door in smb.s face* – зачинити двері перед у когось самим носом.

6. Фразеологічні одиниці з оціночною семантикою, наприклад: *to be in safe keeping* – бути в надійних руках; на холостяцьку / холосту / ногу – *shake a free (loose) leg*; на широку ногу // на панську / велику / ногу – *live in a grand style*; сходити з рук; легкий на ногу – *light / swift / fleet of foot*; *in safe hands* – в надійних руках; *ones second serf* – права рука; як кіт наплакав; *as plain as the nose on ones face*; комар носа не підточить; коротше гороб'ячого носа; ніс не доріс; вираз впевненості: встати на ноги – *be on ones legs*; *легка рука*.

Висновки до другого розділу

Здатність слів різних частин мови сполучатися з тими чи тими лексичними одиницями та їхніми граматичними формами, тобто валентність, є підставою для формування різних структурних типів фразеологізмів з соматичним компонентом.

Принципи структурно-граматичної класифікації фразеологічних одиниць з соматичним компонентом дозволили виділити такі їх види: дієслівні, субстантивні, адвербіальні, ад'єктивні.

Для дієслівних фразеологізмів англійської мови з соматизмами найбільш характерними є такі структурні типи: V + N; V + N + Prep; V + Adj + N; V + Adj + prep + N; V + prep + N; V + N + prep + N.

Серед субстантивних соматичних фразеологізмів зустрічаються такі структурні типи (в порядку їх частотності): Adj + N; N + prep + N; N + N; N + prep + possessive pronoun + N; Adj + N + prep + N. Менш типовими постають N + conj + N; N + N-ed; Adj + N-ed; N + prep + V; Num + N.

Серед адвербіальних соматичних фразеологізмів виділено такі структурні типи: Adv + conj + Adv; prep + Adj + N; N + prep + N; prep + N + prep; prep + N; Adv + prep + N.

Серед нечисленних ад'єктивних соматичних фразеологізмів зустрічаються такі структурні типи: Adj + N-ed; N + Adj. Тут же виокремлено підклас компаративних фразеологізмів, тобто таких, що мають в своєму складі порівнювальний компонент (*as, like*); Adj + prep + N, наприклад, *as hard as nails; like a bear with a sore throat*.

Створення наведених схем, що відповідають структурі певних груп досліджуваних фразеологізмів, зумовлено здатністю компонентів до взаємодії з іншими словами чи їхніми формами, тобто валентністю.

Одновалентні дієслівні фразеологізми з соматизмами характеризуються наявністю однієї обов'язкової валентності: логічний суб'єкт або об'єкт ситуації, що відображається дієслівним компонентом фразеологічного

сполучення. Семантична структура такого сталого сполучення може бути записана так: $P(x)$, де P – дієслівна складова фразеологізму, а x – ім'я суб'єкта / об'єкта. Отже, семантика цих фразеологізмів передбачає наявність однієї обов'язкової валентності.

Двохвалентні соматичні фразеологізми характеризуються наявністю двох обов'язкових валентностей: валентність 1 – суб'єкт; валентність 2 – об'єкт чи суб'єкт. Логіко-семантична структура висловлювань з двохвалентними дієслівними фразеологізмами має такий вигляд: $P(x, y)$, де P – дієслівна фразеологічна одиниця, x – ім'я суб'єкта, y – ім'я об'єкта / суб'єкта.

Тривалентні соматичні фразеологізми характеризуються наявністю трьох обов'язкових валентностей: валентність 1 – суб'єкт; валентність 2 – суб'єкт або об'єкт; валентність 3 – об'єкт. Логіко-семантична структура висловлювань з тривалентними дієслівними фразеологізмами має такий вигляд: $P(x, y, z)$, де P – дієслівна СФ, x – ім'я суб'єкта, y – ім'я об'єкта / суб'єкта, z – ім'я об'єкта.

Соматичні фразеологізми в сучасній англійській мові складають за своєю кількістю досить значну групу. Вивчення соматичної фразеології постає дуже важливим для продуктивного спілкування з представниками англійськомовних країн, для найкращого розуміння автентичних джерел. Важливим було проаналізувати та дійти висновків, назви яких частин тіла найчастіше утворюють фразеологічні одиниці і які особливості виявляють ці фразеологізми як на структурному, так і на семантичному рівні.

Соматичні фразеологізми з точки зору семантичної структури демонструють такі групи: 1) фразеологічні одиниці, які виражають фізичний стан людини, стан його тіла, рух, переміщення і характер руху; 2) фразеологічні одиниці, що характеризують психічний стан людини; 3) фразеологічні одиниці, які вказують на взаємини людини з оточуючими його людьми, поведінку в суспільстві; 4) фразеологічні одиниці, що характеризують спосіб дії; 5) фразеологічні одиниці, що описують певні дії або предмети; 6) фразеологічні одиниці з оціночною семантикою.

ВИСНОВКИ

Наукове сьогоднішнє переконало доводить, що фразеологія практично повністю оформилася як самостійна лінгвістична дисципліна, що має свій поняттєвий апарат, об'єкт і методи дослідження.

Фразеологічною одиницею вважають лексично неподільне, стійке в своєму складі і структурі, цілісне за значенням словосполучення, що відтворюється у вигляді готової мовленнєвої одиниці.

Фразеологічна одиниця, або фразеологізм, – це стійке поєднання лексем з повністю або частково переосмисленим значенням. Також слова і словосполучення, що постають специфічними для мовлення різних груп населення, за класовою або професійною ознакою, для літературного напряму або окремого автора, можна назвати фразеологізмами.

Фразеологічною одиницею постає певна кількість слів, що мають інше значення, ніж ці окремі слова. Досить не просто вникнути в тонкощі майстерності використання фразеологізмів для тих, кому англійська мова не є рідною. Правильне і грамотне використання фразеологізмів приходить після глибокого вивчення фразеології, у нашому випадку, англійської мови.

Фразеологічні одиниці широко використовуються в літературі всіх стилів. Без знання фразеології неможливо оцінити яскравість і виразність мови, зрозуміти жарт, а іноді просто і сенс висловлювання.

Фразеологізми мають низку істотних ознак: стійкість, відтворюваність, цілісність значення, розчленовану комплексну будову.

Деякі дослідники відносять фразеологічні одиниці до словникового складу мови, а фразеологію – до складу лексикології здебільшого тому, що фразеологізми розглядаються як еквіваленти слів, а лексикологія – як дисципліна, що вивчає словниковий склад мови, тобто слова та їх еквіваленти. Матеріал лексикології, безперечно, уможлиблює визначити природу компонентів фразеологізмів, проте вони є більш складними утвореннями, ніж слова.

Фразеологічні одиниці мають низку певних характерних особливостей:

- 1) вони завжди є комплексними, аналітичними найменуваннями, вони утворюються з'єднанням кількох компонентів, що мають зазвичай окремий наголос, але не зберігають при цьому значення самостійних слів;
- 2) фразеологізми семантично неподільні, вони мають зазвичай нерозчленоване значення, яке можна виразити одним словом;
- 3) фразеологізми на відміну від вільних словосполучень характеризуються постійністю складу;
- 4) вони також постають як відтворювані одиниці, на відміну від вільних словосполучень, які будуються мовцем безпосередньо в момент мовлення, фразеологізми вживаються в готовому вигляді;
- 5) фразеологізми характеризуються непроникністю структури, тобто до їхнього складу майже ніколи не можна включати додаткові елементи;
- 6) вони можуть мати усічену форму поряд з повною;
- 7) фразеологізмам властива стійкість граматичної форми їхніх компонентів, тобто не можна замінити форми множини формами однини і навпаки, порівняльні ступені прикметників тощо;
- 8) їм притаманний чітко фіксований порядок слів.

Неоднорідність структури фразеологізмів пояснюється властивістю фразеології поєднувати в собі доволі яскравий мовний матеріал, причому межі деяких фразеологічних одиниць є не досить чітко визначеними.

Традиційно англійські фразеологізми класифікують з точки зору семантики, походження та структури.

Визначено сім основних типів фразеологізування в залежності від того мовного матеріалу, який став основою майбутньої фразеологічної одиниці, передуючи стадії потенційного фразеологізування, і способу її фразеологізування з урахуванням як лінгвістичних, так і екстралінгвістичних чинників: 1) утворення фразеологічних одиниць внаслідок переосмислення змінних сполучень слів; 2) утворення фразеологічних одиниць внаслідок переосмислення сталих сполучень нефразеологічного характеру; 3) утворення фразеологічних одиниць на основі потенційних фразеологізмів; 4) утворення фразеологічних одиниць з авторських зворотів; 5) утворення

фразеологічних одиниць на основі сюжету, але не сполучення слів; б) утворення фразеологічних одиниць внаслідок каламбурного опрацювання омонімів; 7) утворення фразеологічних одиниць від фразеологічних одиниць (фразеологічна деривація). Одиниці перших шести типів постають результатом первинного фразеологізування, а одиниці останнього, що виникли внаслідок фразеологічної деривації, – до вторинної.

Особливу роль у встановленні національної культурної специфіки відіграють соматичні фразеологізми, що пояснюється тим, що за соматичними органами закріплені універсальні для всіх народів функції. Так, зокрема, в мовах різних типів емоції описуються за моделлю «тіло як вмістилище емоцій» [24]. Назви частин тіла людини входять до компонентного складу значного числа фразеологізмів різних мов, в тому числі і англійської. У традиційній лінгвістиці соматичні фразеологізми отримали досить повну систематизацію та ідеографічний опис. Разом з тим, слід зазначити, що соматичні фразеологізми репрезентують дуже неоднорідний пласт лексики і, отже, вимагають диференційованого опису.

Здатність слів різних частин мови сполучатися з тими чи тими лексичними одиницями та їхніми граматичними формами, тобто валентність, є підставою для формування різних структурних типів фразеологізмів з соматичним компонентом.

Принципи структурно-граматичної класифікації фразеологічних одиниць з соматичним компонентом дозволили виділити такі їх види: дієслівні, субстантивні, адвербіальні, ад'єктивні.

Для дієслівних фразеологізмів англійської мови з соматизмами найбільш характерними є такі структурні типи: V + N; V + N + Prep; V + Adj + N; V + Adj + prep + N; V + prep + N; V + N + prep + N.

Серед субстантивних соматичних фразеологізмів зустрічаються такі структурні типи (в порядку їх частотності): Adj + N; N + prep + N; N + N; N + prep + possessive pronoun + N; Adj + N + prep + N. Менш типовими постають N + conj + N; N + N-ed; Adj + N-ed; N + prep + V; Num + N.

Серед адвербіальних соматичних фразеологізмів виділено такі структурні типи: Adv + conj + Adv; prep+ Adj + N; N + prep + N; prep + N + prep; prep + N; Adv + prep + N.

Серед нечисленних ад'єктивних соматичних фразеологізмів зустрічаються такі структурні типи: Adj + N-ed; N + Adj. Тут же виокремлено підклас компаративних фразеологізмів, тобто таких, що мають в своєму складі порівнювальний компонент (*as, like*); Adj +prep + N, наприклад, *as hard as nails; like a bear with a sore throat*.

Створення наведених схем, що відповідають структурі певних груп досліджуваних фразеологізмів, зумовлено здатністю компонентів до взаємодії з іншими словами чи їхніми формами, тобто валентністю.

Одновалентні дієслівні фразеологізми з соматизмами характеризуються наявністю однієї обов'язкової валентності: логічний суб'єкт або об'єкт ситуації, що відображається дієслівним компонентом фразеологічного сполучення. Семантична структура такого сталого сполучення може бути записана так: P (x), де P – дієслівна складова фразеологізму, а x – ім'я суб'єкта / об'єкта. Отже, семантика цих фразеологізмів передбачає наявність однієї обов'язкової валентності.

Двохвалентні соматичні фразеологізми характеризуються наявністю двох обов'язкових валентностей: валентність 1 – суб'єкт; валентність 2 – об'єкт чи суб'єкт. Логіко-семантична структура висловлювань з двохвалентними дієслівними фразеологізмами має такий вигляд: P (x, y), де P – дієслівна фразеологічна одиниця, x – ім'я суб'єкта, y – ім'я об'єкта / суб'єкта.

Тривалентні соматичні фразеологізми характеризуються наявністю трьох обов'язкових валентностей: валентність 1 – суб'єкт; валентність 2 – суб'єкт або об'єкт; валентність 3 – об'єкт. Логіко-семантична структура висловлювань з тривалентними дієслівними фразеологізмами має такий вигляд: P (x, y, z), де P – дієслівна СФ, x – ім'я суб'єкта, y – ім'я об'єкта / суб'єкта, z – ім'я об'єкта.

Соматичні фразеологізми в сучасній англійській мові складають за своєю кількістю досить значну групу. Вивчення соматичної фразеології постає дуже важливим для продуктивного спілкування з представниками англomовних країн, для найкращого розуміння автентичних джерел. Важливим було проаналізувати та дійти висновків, назви яких частин тіла найчастіше утворюють фразеологічні одиниці і які особливості виявляють ці фразеологізми як на структурному, так і на семантичному рівні.

Соматичні фразеологізми з точки зору семантичної структури демонструють такі групи: 1) фразеологічні одиниці, які виражають фізичний стан людини, стан його тіла, рух, переміщення і характер руху; 2) фразеологічні одиниці, що характеризують психічний стан людини; 3) фразеологічні одиниці, які вказують на взаємини людини з оточуючими його людьми, поведінку в суспільстві; 4) фразеологічні одиниці, що характеризують спосіб дії; 5) фразеологічні одиниці, що описують певні дії або предмети; 6) фразеологічні одиниці з оціночною семантикою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамова А. Г. Фразеологические единицы с компонентами-соматизмами в разноструктурных языках: На материале русского и чувашского языков / А.Г. Абрамова. – Чебоксары, 2005.
2. Алехина, А. И. Фразеологическая единица и слово. / А. И. Алехина. - Минск, 1991. – 184 с.
3. Амосова Н. Н. Фраземы как разновидность фразеологических единиц английского языка // Проблемы фразеологии: исследования и материалы / ред. Бабкин А. М. / Н.Н. Амосова. – Л., 1964. – 106 с.
4. Амосова Н. Н. Основы английской фразеологии. / Н.Н. Амосова. – М., 2010. – 208 с.
5. Антрушина Г. Б., Афанасьева О. В., Морозова Н. Н. Лексикология английского языка. / Г.Б. Антрушина, О.В. Афанасьева, Н.Н. Морозова. – М., 1999. 286 с.
6. Апресян Ю. Д. Избранные труды, том I. Лексическая семантика. / Ю.Д. Апресян — М., 1995. – 472 с.
7. Арнольд И. В. Лексикология современного английского языка. / И.В. Арнольд. – М., 1959. – 376 с.
8. Арсентьева Е. Ф. Сопоставительный анализ фразеологических единиц (на материале фразеологических единиц, семантически ориентированных на человека в английском и русском языках). / Е.Ф. Арсентьева. – Казань, 1989.
9. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов. / О.С. Ахманова - М., 1966.
10. Виноградов В. В. Основные понятия русской фразеологии. Труды юбилейной научной сессии ЛГУ. / В.В. Виноградов. – Л., 1946 г. – 69 с.
11. Виноградов В. В. Об основных типах фразеологических единиц в русском языке. Избранные труды. Лексикология и лексикография. / В.В. Виноградов. – М., 1977. – 339-364 с.

12. Гак В. Г. Валентность // Лингвистический энциклопедический словарь / ред. Ярцева В. Н. - М., 1990. - 682 с.

13. Дронов П. С. Ввод адъективного определения в структуру идиомы: о семантической обусловленности лексико-синтаксических модификаций идиом (на материале русского, английского и немецкого языков) / П.С. Дронов. — М., 2010. — 22 с.

14. Иофик Е.Я. Обязательная валентность существительных в современном английском языке / Е.Я. Иофик // Некоторые проблемы английской и немецкой филологии: Материалы XX научно-технической конференции. Выпуск 3. — Владивосток, 1972. — 16-22 с.

15. Кайтмазова Н. С. Номинативное пространство фразеологизмов со значением эмоций : На материале английского и осетинского языков / Н.С. Кайтмазова. — М. , 2006. — 22 с.

16. Карпова М. В. Словарь живых идиом американского английского языка / М.В. Карпова – М., 2004. – 319 с.

17. Карпова О. М., Коробейникова О. В. Словари языка писателей и цитат в английской лексикографии. / О.М. Карпова, О.В. Коробейникова. – М., 2007. — 180 с.

18.Карташкова Ф. И. Функционирование в тексте слов неполной номинации (на материале английских существительных типа kind, fact) / Ф.И. Карташкова. – Л., 1979.

19. Карташкова Ф. И. Конструкции с валентными существительными в английском языке. / Ф.И. Карташкова. – Иваново : Ивановский государственный университет, 1995.

20. Карташкова Ф. И. Английские соматические фразеологизмы: семантика и функционирование в тексте./ . Ф.И. Карташкова. – Киев, 2011. - – 104 с.

21. Копыленко М. М., Попова З. Д. Очерки по общей фразеологии: фразеосочетания в системе языка./ . М.М. Копыленко, З.Д. Попова. – М., 2010. – 141 с.

22. Кунин, А. В. Английская фразеология. Теоретический курс. / А. В. Кунин. – М., 1981. – 285 с.
23. Кунин, А. В. Фразеология современного английского языка. / А. В. Кунин. – М. : Международные отношения, 1996. – 380 с.
24. Лакофф Дж., Джонсон М. Метафоры, которыми мы живем. / Дж. Лакофф, М. Джонсон. – М., 2004. – 256 с.
25. Ларин Б. А. Очерки по фразеологии / Очерки по лексикологии, фразеологии и стилистике: Учен. Зап. / Б.А. Ларин – Л. : ЛГУ. – 1996. – 381 с.
26. Лебедев В.А. Обязательная валентность существительного английского языка / В.А. Лебедев – М., 1969. – 20 с.
27. Лещинский С. А. Понятие валентности глагола в современном английском языке (на примере глагола get) // Записки з романо-германської філології. Збірник наукових праць. – Випуск 23. / С.А. Лещинский – Одесса, 2009. – 123с.
28. Ожегов С. И. О структуре фразеологии. / С.И. Ожегов. – М., 1957 – 352с.
29. Плуноян В. А., Рахилина Е. В. Парадоксы валентностей // Семиотика и информатика. Випуск 36 / В.А. Плуноян, Е.В. Рахилина. – М., 1998. – 120 с.
30. Поливанов Е.Д. Введение в языкознание для востоковедных вузов. / Е.Д. Поливанов. – Л., 1958. – 348 с.
31. Розенталь Д. Э., Теленкова М. А. Словарь-справочник лингвистических терминов. / Д.Э. Розенталь, М.А. Теленкова. – М., 1976.
32. Селезнёва Е. Г. Национальная специфика фразеологической концептуализации : по материалам русской и немецкой соматической фразеологии / Е.Г. Селезнёва. – Воронеж., 2006. – 18 с.
33. Смирницкий А. И. Лексикология английского языка. / А.И. Смирницкий. – М., 1956. – 260 с.

34. Смит, Л. П. Фразеология английского языка. / Л. П. Смит. – М. : Дрофа, 1998. – 158 с.
35. Солонино М. А. Английская лексикология. / М.А. Солонино. – М., 1934. – 168 с.
36. Телия В. Н. Русская фразеология: семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты. / В.Н. Телия. — М., 1996. – 288 с.
37. Телия В. Н. Новизна строения и способов описания материала в словаре // Большой фразеологический словарь русского языка. Значение. Употребление. Культурологический комментарий. / В.Н. Телия. – М., 2006: – 38 с.
38. Телия В. Н. Послесловие. Замысел, цели и задачи фразеологического словаря нового типа // Большой фразеологический словарь русского языка. Значение. Употребление. Культурологический-комментарий. / В.Н. Телия. — М., 2006.
39. Теньер Л. Основы структурного синтаксиса. / Л. Теньер. – М., 1988.
40. Тихомирова Е.А. Валентностные характеристики глагольных фразеологических единиц с соматизмами (на материале английского языка) Вестник Вятского государственного гуманитарного университета. / Е.А. Тихомирова. – 2010. – с. 75-78.
41. Тихомирова Е.А. Семантическая деривация в соматической фразеологии // Иностранный язык в техническом вузе: проблемы и перспективы преподавания: материалы научно-практической конференции (4-5 июня 2009 года). / Е.А. Тихомирова – Иваново, 2009. — 109-110 с.
42. Торцова М.В. Свойства субстантивно-глагольных фразеологизмов в аспекте их валентности / М.В. Торцова. – 1984. – 20 с.
43. Фельдман Ф.И. Обязательная валентность некоторых синсемантических существительных английского языка и способы ее реализации. / Ф.И. Фельдман. – Иваново, 1978. – 80 с.

44. Хабибуллина А. Э. Фразеологические единицы, выражающие состояние человека, в русском, английском и татарском языках / А.Э. Хабибуллина – Казань, 2010. – 80 с.
45. Хамизова З. М. Фразеологические единицы с компонентами "сердце", "голова", "душа" в кабардино-черкесском и английском языках : сопоставительный анализ / З.М. Хамизова. – М., 2007. – 18 с.
46. Чумичева Т. С. Фразеологизмы с компонентами-соматизмами в национальных вариантах английского языка : на материале британского и американского вариантов / Т.С. Чумичева. – Нижний Новгород, 2010. – 18 с.
47. Шанский Н.М. Лексикология современного русского языка. / Н.М. Шанский. – М., 1964 – 128 с.
48. Arnold I. V. Lexicology of Modern English. / I.V. Arnold. – Moscow, 1986.
49. Ball W. J. Colloquial Idiom. / W.J. Ball. – London, 1958. – 258 с.
50. Bally S. *Precis de stylistique*. / S. Bally. – Geneva, 1905
51. Bondzio W. Valenz, Bedeutung und Satzmodelle//Beitrage zur Valenz. / W. Bondzio. – Halle, 1971.
52. Coonin A. English lexicology. / A. Coonin. – Moscow, 1940.
53. Ekman P., Friesen W. V. *Unmasking the Face*. / P. Ekman, W. Friesen. - Engelwood Cliffs, 1975. – 232 с.
54. Heibig G., Schenkel W. *Worterbuch sur Valenz und Distribution deutschr Verben*./ G. Hebig, W. Schenkel. – Leipzig , 1969.
55. Heibig G. Valenz, Semantik und Satzmodelle // *Deutsch als Fremdsprache*. / G. Heibig. – 1976.
56. Naciscione A. *Phraseological units in discourse: towards applied stylistics*. / A. Naciscione. – Riga, 2001. – 283 с.
57. Ooi V. *Computer Corpus Lexicography*. / V. Ooi.– Edinburgh, 1998. – 299 с.
58. Smith L. P. *Words and idioms*. / L.P. Smith. – London, 1925. – 299 с.

59. Smith L. P. Words and idioms. / L.P. Smith. – London, 1925. – 299 с.

60. Онлайн Энциклопедия Кругосвет : (Валентность) [Электронный ресурс] / ред. А.В. Добровольский // Онлайн Энциклопедия Кругосвет – 10.04.2011. / Режим доступа до журн.: <http://www.krugosvet.ru/node/32304>.